

Ακρίτες

- Ακρίτες, κατά τη βυζαντινή εποχή, ονομάζονταν οι φύλακες των συνόρων, των «άκρων». Αντικατέστησαν τον στρατό των αυτοκρατορικών χρόνων της Ρώμης, τον οποίο οι Ρωμαίοι είχαν εγκαταστήσει μόνιμα για να προφυλάξουν την χώρα από τους βάρβαρους.
- Η μόνη υποχρέωση των ακριτών ήταν να φυλάσσουν τα σύνορα από τις επιδρομές των Αράβων και των κλεφτών. Πρόκειται δηλαδή για ένα είδος μόνιμων μισθοφόρων φρουρών και στρατιωτών. Ήταν απαλλαγμένοι από την φορολογία και το βυζαντινό κράτος τους έδινε κτήματα, για να τα καλλιεργούν, άλογα και πανοπλίες για τους πολέμους. Ιδιαίτερα δύσκολη ήταν η προστασία των ανατολικών συνόρων.

Ακρίτες

- Οι ακρίτες αποτελούνταν από χιλιάδες παλικάρια, οργανωμένα σε μεγάλες ομάδες. Εκτός από την προστασία των συνόρων, είχαν κι άλλες ασχολίες. Όταν δεν πολεμούσαν, γυμνάζονταν στο τρέξιμο και στο κοντάρι. Επίσης, βοηθούσαν να οχυρωθούν οι ακριτικές πόλεις και να χτιστούν κάστρα και βίγλες (παρατηρητήρια) στα μέρη που φύλαγαν.
- Η εποχή της δόξας τους ήταν από τον 7^ο έως τον 10^ο αιώνα. Η ζωή τους ήταν πολεμική και πολύ επικίνδυνη, ιδιαίτερα στις παραμεθόριες περιοχές της Μικράς Ασίας και ειδικότερα στην Καππαδοκία.

Ακρίτες

- Τον αριθμό τους ελάττωσε ο Μέγας Κωνσταντίνος όταν εγκατέστησε πολλούς από αυτούς στις πόλεις. Την εποχή του αυτοκράτορα Ιουστινιανού το σώμα των ακριτών σχεδόν διαλύθηκε, αλλά όταν ξεκίνησαν οι επιδρομές των Αράβων την εποχή του αυτοκράτορα Ηρακλείου, το σώμα των ακριτών αναπτύχθηκε πάλι και διατηρήθηκε μέχρι τους χρόνους των εικονομάχων. Αργότερα, ο Μιχαήλ Παλαιολόγος διέλυσε ουσιαστικά τους ακρίτες όταν κατήργησε το αφορολόγητο. Το αποτέλεσμα ήταν καταστροφικό, αφού πολλοί από τους ακρίτες αγανάκτησαν και πήγαν με τους Σελτζούκους Τούρκους, που την εποχή εκείνη είχαν ήδη αναπτυχθεί στις μικρασιατικές χώρες. Οι υπόλοιποι ακρίτες αφού δεν είχαν προσωπικό ενδιαφέρον για την τήρηση της ασφάλειας των συνόρων, τα παραμέλησαν με αποτέλεσμα αυτά να αφεθούν ανοιχτά στους Τούρκους και τον επεκτατισμό τους.

Ακρίτες

- Ο βυζαντινός λαός αγαπούσε τους ακρίτες και τους ένωθε προστάτες του. Έτσι, έμειναν αθάνατοι μέσα από τους θρύλους και τα ακριτικά τραγούδια, τα οποία υμνούν τα ηρωικά κατορθώματα, την ζωή και τους αγώνες των ακριτών. Αποτελούν την αρχή των δημοτικών τραγουδιών.
- Ο πιο ξακουστός ακρίτας ήταν ο Βασίλειος Διγενής Ακρίτας.

Ακρίτες

- ▶ Ένας από τους ακρίτες ήταν και ο Βασίλειος Διγενής Ακρίτας. Έζησε περίπου το 10^ο μ.Χ. αιώνα και ονομαζόταν Διγενής γιατί καταγόταν από δύο γένη, το αραβικό και το ελληνικό. Η σωματική του δύναμη και ανδρεία ήταν μεγάλη και τα κατορθώματά του πολλά. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο γράφτηκε ένα εκτενές ποίημα με επικό χαρακτήρα το οποίο εξυμνούσε όλη του τη ζωή, από τους προγόνους ως το θάνατό του.
- ▶ Το έπος τοποθετείται χρονικά στο τέλος του 10^{ου} ή στις αρχές του 11^{ου} μ.Χ. αιώνα. Το πρωτότυπο κείμενο δεν έχει διασωθεί αλλά υπάρχουν πολλές παραλλαγές του από τις οποίες η πιο αξιόπιστη είναι η Grottaferrata. Αποτελείται από οκτώ ή δέκα κεφάλαια τα οποία περιγράφουν τη ζωή του με χρονολογική σειρά.

Ακρίτες

- ▶ Ο Διγενής δεν ήταν υπαρκτό ιστορικό πρόσωπο. Όλοι οι μελετητές συμφωνούν ότι το έπος του αποτελεί την σύνθεση εκατοντάδων ακριτικών λαϊκών ποιημάτων που υπήρχαν σε όλη την βυζαντινή αυτοκρατορία, τα οποία δόξαζαν την δράση αυτών που είχαν τάξει την ζωή τους στην φύλαξη των συνόρων από αλλοεθνείς και κυρίως αλλόθρησκους. Ο 10ος ως 12ος αιώνας άλλωστε, που υπολογίζεται ότι αυτές οι προφορικές διηγήσεις διέπρεψαν και εν' τέλει συγκεντρώθηκαν σε γραπτό λόγο, ήταν εποχή ανόδου του Ισλάμ και επιθέσεων των μουσουλμάνων εναντίον του Βυζαντίου. Η διάδοση των άθλων του Διγενή, ως εκπροσώπου των ηρωικών ακριτών της αυτοκρατορίας, δημιούργησε εκατοντάδες παραλλαγές του, ανάλογα με τις περιοχές που αφορούσε η διήγηση.
- ▶ Στην Κρήτη και στην Κύπρο ο Διγενής ήταν ένας υπεράνθρωπος που πατούσε στη γη κι έπιανε τον ουρανό, στον Πόντο πάλι ήταν ένας εντελώς γήινος γεωργός που όταν έπιανε τα όπλα γινόταν φοβερός πολεμιστής. Εξάλλου, ο Νίκος Πολίτης που συγκέντρωσε το σύνολο της λαϊκής μας παράδοσης, συνέλεξε 72 παραλλαγές του θανάτου του Διγενή. Για να κατανοήσουμε πόσο μπερδεμένα είναι τα πράγματα, η περίφημη μάχη του Διγενή με τον Χάρο δεν υπάρχει σε κανένα από τα έπη, αναφέρεται όμως κατά κόρον σε άλλα ακριτικά τραγούδια.

Ακρίτες

- ▶ Ακριτικά τραγούδια ονομάζονται τα δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στα κατορθώματα των Ακριτών, των φρουρών των ανατολικών συνόρων της Βυζαντινής αυτοκρατορίας στη Μικρά Ασία. Τα ακριτικά τραγούδια είναι τα παλαιότερα ελληνικά δημοτικά τραγούδια που σώζονται και συγγενεύουν με το έμμετρο αφήγημα του 12ου αι., το γνωστό ως «Έπος του Διγενή Ακρίτα».
- ▶ Το παλαιότερο σωζόμενο ακριτικό τραγούδι είναι το «Άσμα του Αρμούρη» που παραδίδεται σε χειρόγραφο του 15ου αι. Τα περισσότερα όμως ακριτικά που είναι γνωστά σήμερα είναι όψιμες καταγραφές, του 19ου ή και των αρχών του 20ου αι., και προέρχονται από τον Πόντο, την Κύπρο και την Κρήτη. Η παλαιότητα του υλικού των τραγουδιών γίνεται αντιληπτή από την μνεία των Σαρακηνών, της Συρίας και της Αραβίας και τα βυζαντινά ονόματα των ηρώων: Αλέξιος, Κωνσταντίνος, Θεοφύλακτος. Σε κάποιες από τις παραλλαγές όμως με την πάροδο του χρόνου προστέθηκαν και νεότερα ιστορικά στοιχεία, όπως η αναφορά στους Τούρκους και την άλωση της Κωνσταντινούπολης.

Ακρίτες

- ▶ Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από το *Άσμα του Αρμούρη*:
- ▶ Και συγκροτά τον πόλεμον καλά και ανδρειωμένα.
τας άκρας άκρας έκοπτεν και η μέση εδαπανάτον.
Μα τον κυρ 'Ηλιον τον γλυκύν, μα την γλυκέαν του μάναν,
όλη μέρα τους έκοπτεν την άνω ποταμίαν
και όλη νύκτα τους έκοπτε την κάτω ποταμίαν.
'Εθεσεν και αποθέσεν τους, κανένα δεν αφήκε.
Απέζευσε ο νεώτερος να τον βαρήση ο αέρας
και ένα σκυλίν, Σαρακηνός, σκυλίν μαγαρισμένον,
εγκρύμματα τον έβαλεν και επήρε του τον μαύρον,
επήρε του τον μαύρον του, επήρε τον ραβδίν του.
Μα τον κυρ 'Ηλιον τον γλυκύν, μα την γλυκέαν του μάναν
σαράντα μίλια τον εδίωχνε πεζός με το λουρίκιν
και άλλα σαράντα τέσσαρα πεζός με τα γονάτια.
εκεί τον εκατέφθασε εις της Συρίας την Πόρταν
και εβγάνει το σπαθίσι του και επαίρνει του το χέριν.

Ακρίτες

- ▶ Άλλα Ακριτικά τραγούδια είναι:

Ο ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΙ Ο ΜΑΥΡΟΣ ΤΟΥ:

Άρκοντες τρών και πίνουνσι σε μαρμαρένη τάβλαν,
σε μαρμαρένη κι' αργυρή και σε μαλαματένη,
κι' ούλοι τρώσι και πίνουνσι κι' αθιολή δε φέρνου,
κι' ο Κωσταντίνος ο μικρός ας εφιλοτραούει,
τ' ακράνη του τ' Ανδρόνικου, του νιου του παινεμένου.
"Μαύρος είσαι, μαύρα φορείς, μαύρο καβαλλικεύγεις.
Μαθθαίνεις το να περπατή, μαθθαίνεις το να δρέμη,
μαθθαίνεις το να έχεται τον όχλον του πολέμου,
μαθθαίνεις τον και της στεριάς ωσάν και του πελάου,
ξεχάνεις και της λυερής της γλυκοποθητής σου".

ξεχάνεις και μες γλεβιάς μες λυκοποθητής σου,
μαθθαίνεις τον και μες στεριάς ωσάν και του πελάου,
μαθθαίνεις το να έχεται τον όχλον του πολέμου

Ακρίτες

- ▶ Τραγούδια, ποιήματα, έργα, βιβλία, πίνακες και πολλά ακόμα φτιάχτηκαν για τους Ακρίτες και υμνούν την δράση τους. Οι Ακρίτες και οι αγώνες τους έγιναν πηγή έμπνευσης για πολλούς καλλιτέχνες. Έμειναν στην ιστορία έχοντας αφήσει πίσω τους μια χρυσή σελίδα γεμάτη κατορθώματα!

Κατάφρακτοί

- ▶ Οι κατάφρακτοι ήταν μονάδα βαρέος ιππικού του βυζαντινού στρατού. Οι κατάφρακτοι ιππείς εμφανίζονται ως στρατιωτική μονάδα και ως όρος στην ιστορία, στο βασίλειο των Πάρθων, τον 3ο αι.π.Χ.. Στη συνέχεια χρησιμοποιούνται τόσο από το βασίλειο των Σελευκιδών, όσο και από τους Σασσανίδες της Περσίας, αλλά και από τους Ρωμαίους. Στην Ανατολική Ρωμαϊκή Βυζαντινή Αυτοκρατορία, παρότι δεν έπαψε ποτέ η χρήση διαφόρων μορφών βαρέως ιππικού, επανεμφανίζονται τον 10ο αιώνα. Ονομάζονται *κατάφρακτοι* ή *κλιβανάριοι* ή *λωρικάτοι*. Οι τακτικές τους παρουσιάζουν ομοιότητες με τους Εταίρους της αρχαία Μακεδονίας, με τους κατάφρακτους να είναι μία πολύ πιο θωρακισμένη μορφή τους.

Καταφρακτοί

Εξοπλισμός

Οι κατάφρακτοι, ως επίλεκτη μονάδα του στρατού, έφεραν βαρύ οπλισμό.

- ▶ Ως κράνος έφεραν το σύνηθες κράνος του βυζαντινού στρατού, το *κασίδιον* – συνήθως από περισσότερα του ενός μεταλλικά τμήματα, καρφωμένα μαζί, χωρίς επιρρίνιο και από τον 12ο-13ο αιώνα με μεταλλικό γείσο. Από το κράνος κρεμόταν αλυσιδωτό ή φολιδωτό καταυχένιο, ενώ άλλες φορές αλυσιδωτό κάλυμμα για ολόκληρο το πρόσωπο, με οπές για τα μάτια μόνο.
- ▶ Ως θώρακα έφεραν το *κλιβάνιον*, αποτελούμενο από μεταλλικές πλάκες ραμμένες τόσο μεταξύ τους, όσο και με δερμάτινες οριζόντιες λωρίδες. Σπανιότερα χρησιμοποιούσαν τις άλλες μορφές βυζαντινών θωράκων, όπως το *λωρίκιον* (φολιδωτό θώρακα) και τη *ζάβα* (αλυσιδωτό θώρακα). Επιπλέον κάτω από το κλιβάνιον φορούσαν ενίοτε ζάβα, η πάνω από αυτό το *καββάδιον*, (από παραγεμισμένο ύφασμα ή δερμάτινο). Το κλιβάνιον είχε κατά κανόνα πτέρυγες για την προστασία των βραχιόνων και της οσφύος (μεταλλικές, σπανιότερα δερμάτινες).

Καταφρακτοί

- ▶ Οι πήχεις προστατεύονταν από τα μεταλλικά χειρόκτια, τα χέρια από αλυσιδωτά γάντια, ενώ οι κνήμες από κνημίδες και τα πόδια από αλυσιδωτά υποδήματα. Έφεραν ακόμη μικρή ασπίδα (σκουτάριον) στρογγυλή ή αμυγδαλόσχημη. Στην κορυφή του κράνους, καθώς και στους ώμους, υπήρχαν τα *τουφία*, λοφία από τρίχες αλόγου.
- ▶ Κύριο επιθετικό όπλο ήταν το δόρυ (*κοντάριον*), ενώ ακόμη χρησιμοποιούσαν το *απελατίκιον* (σιδερένιο ρόπαλο με κεφαλή, στρογγυλή ή με καρφιά), καθώς και ξίφος, το (ευθύ) *σπαθίον* ή το (ελαφρώς κυρτό) *παραμήριον*. Τέλος, ορισμένοι ήταν εξοπλισμένοι με τόξο και βέλη ή αργότερα, με τη τζάγρα (αρμπαλέτα).
- ▶ Τα άλογά τους έφεραν επίσης επίσης προστατευτικά επικαλύμματα, από μεταλλικά προστερνίδια και προμετωπίδια, έως πλήρη θωράκιση δερμάτινη ή μεταλλική.

Καταφρακτοί

Διοίκηση και οργάνωση

- ▶ Προέρχονταν από τις ανώτερες τάξεις της κοινωνίας, τις μόνες που μπορούσαν να διατηρήσουν τόσο ακριβό οπλισμό. Στελέχωναν μονάδες των ταγμάτων (του στρατού της πρωτεύουσας), αποτελώντας μέρος των Σχολών. Όλοι οι ανώτεροι αξιωματούχοι του στρατού μάχονταν εξοπλισμένοι ως κατάφρακτοι.

Καταφρακτοί

Τακτική

- ▶ Οι κατάφρακτοι τάσσονταν στο πεδίο της μάχης σε 8 στίχους η κάθε μονάδα, από τους οποίους οι πρώτοι 4 έφεραν κοντάριον, ενώ οι επόμενοι χρησιμοποιούσαν, τουλάχιστον στην πρώτη φάση της μάχης, τόξο. Παρατάσσονταν κατά κανόνα σε σχηματισμό σφήνας, ενός τραπεζίου με στενή μικρή βάση, στο κέντρο της βυζαντινής παρατάξης. Αποστολή τους στο πεδίο της μάχης ήταν με την επέλασή τους, να προκαλέσουν συντριπτικό πλήγμα στις αντίπαλες γραμμές, δημιουργώντας χάσμα, όπου θα μπορούσαν να διεισδύσουν άλλα τμήματα του στρατού.

Καταφρακτοί

Ιστορία

- ▶ Οι κατάφρακτοι αποτέλεσαν ουσιαστικό συστατικό των νικηφόρων πολέμων του Βυζαντίου κατά την περίοδο της λεγόμενης «βυζαντινής εποποιίας» (950-1025) Ήταν τόση δε η φήμη τους και ο τρόμος που προκαλούσαν στους αντιπάλους, με αποτέλεσμα, και μόνο το άκουσμα της άφιξής τους να αρκεί πολλές φορές για την υποχώρηση του εχθρού. Αυτό έγινε επί Βασιλείου Β', όταν λύθηκε η πολιορκία του Χαλεπίου από τους Φατιμίδες της Αιγύπτου, και το 1030 σε ανάλογη πορεία στη Συρία. Οι κατάφρακτοι ακολούθησαν την παρακμή της Αυτοκρατορίας, μειούμενοι συνεχώς σε αριθμό, λόγω των οικονομικών δυσκολιών και της χρήσης μισθοφόρων.